

Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

УДК 330.334

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.16885159>

**Регіональні особливості розвитку малого та середнього бізнесу в Україні
в умовах війни**

Лойко Валерія Вікторівна,

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародної економіки, Київського столичного університету імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-3248-1585>

Александров Богдан Володимирович,

аспірант ОНП «Економіка», Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0009-0002-4311-0288>

Прийнято: 19.07.2025 | Опубліковано: 31.07.2025

***Анотація:** Сучасне функціонування малого та середнього бізнесу в економіці України обтяжено війною, постійні виклики якої негативно впливають на бізнес. Війна в Україні спричинила значні регіональні відмінності у впливі на підприємства малого та середнього бізнесу. Розвиток малого та середнього бізнесу є одним із заходів зміцнення національної економіки у воєнний період та стійкого її відновлення у післявоєнний період. **Метою** цієї статті є аналіз регіональних особливостей розвитку малого та середнього бізнесу в Україні в умовах війни. Дослідження проведено із використанням наступних методів: монографічного, аналізу та синтезу, порівняння, статистичного аналізу, узагальнення. **Результати.** У статті*

з'ясовано негативний вплив воєнний дій на підприємства малого та середнього бізнесу, які територіально розташовані у східних та південних областях. Війна змусила частину бізнесів припинити своє існування, а частина була переміщена (релокована) у більш безпечні регіони України. Найбільша кількість підприємств перемістилися до Київської області, на другому місці – Львівська область. Проте непоодинокі випадки повернення бізнесів на свої території при покращенні ситуації. Підприємства малого та середнього бізнесу, які розташовані у різних регіонах по-різному оцінюють перспективи свого розвитку. Кожне п'яте підприємство західної України очікує зростання обсягів виробництва та реалізації продукції у розмірі 50% у наступному році. Сучасний Львів та Львівська область займають лідируючу позицію по темпам економічного зростання, цю область сміливо можна поставити на друге місце після Києва. **Висновки.** Регіональні відмінності у розвитку малого та середнього бізнесу є значними. Більшість підприємств в Україні потребують відносно невеликих інвестицій для підтримки своєї діяльності, з основним акцентом на малі та мікропідприємства.

Ключові слова: національна економіка; малий та середній бізнес; воєнний час; релокація; перспективи розвитку; додаткове фінансування.

Regional features of small and medium business development in Ukraine in war conditions

Valeriia Loiko,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of International Economics, Boris Grinchenko Metropolitan Kyiv University,
Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-3248-1585>

Bohdan Aleksandrov,

postgraduate student of the educational and scientific program "Economics",

Boris Grinchenko Metropolitan Kyiv University, Kyiv, Ukraine,

<https://orcid.org/0009-0002-4311-0288>

Abstract: *The modern functioning of small and medium-sized businesses in the economy of Ukraine is burdened by the war, the constant challenges of which negatively affect business. The war in Ukraine caused significant regional differences in the impact on small and medium-sized businesses. The development of small and medium-sized businesses is one of the measures to strengthen the national economy during the war period and its sustainable recovery in the post-war period. The purpose of this article is to analyze the regional features of the development of small and medium-sized businesses in Ukraine during the war. The study was conducted using the following methods: monographic, analysis and synthesis, comparison, statistical analysis, generalization. Results. The article clarifies the negative impact of military actions on small and medium-sized businesses, which are territorially located in the eastern and southern regions. The war forced some businesses to cease their existence, and some were relocated to safer regions of Ukraine. The largest number of businesses moved to the Kyiv region, in second place is the Lviv region. However, there are frequent cases of businesses returning to their territories when the situation improves. Small and medium-sized businesses located in different regions assess their development prospects differently. Every fifth enterprise in Western Ukraine expects an increase in production and sales volumes of 50% next year. Modern Lviv and the Lviv region occupy a leading position in terms of economic growth rates, this region can be safely put in second place after Kyiv. Conclusions. Regional differences in the development of small and medium-sized businesses are significant. Most enterprises*

in Ukraine require relatively small investments to support their activities, with the main emphasis on small and micro enterprises.

Keywords: *national economy; small and medium-sized businesses; wartime; relocation; development prospects; additional funding.*

Постановка проблеми.

Війна в Україні спричинила значні регіональні відмінності у впливі на малий та середній бізнес (МСБ). Підприємства, розташовані у східних та південних регіонах країни, зазнають приблизно в 1,5 рази більших збитків порівняно із західною частиною. Ця диспропорція пов'язана з інтенсивністю бойових дій та окупацією деяких територій, що призвело до руйнування інфраструктури, логістичних труднощів та втрати ринків збуту. Вивчення досвіду регіональних особливостей розвитку бізнесу в Україні в умовах війни надасть можливість обґрунтування необхідності та джерел підтримки українських підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання функціонування підприємств малого та середнього бізнесу на території України в період війни розглядаються у працях науковців. Зарубіжні науковці відмічають, що розвиток малого та середнього бізнесу є важливим для економічного розвитку країни. В результаті діяльності малих та середніх підприємств наповнюється бюджет країни, а також формується конкурентне середовище. Ці тенденції стосуються будь-якої країни, що висвітлено у працях Abduzhalieva, E.; Dolonova, T.; Meymankulova, N.; Savina, S. [1] та Nazir, M. A.; Khan, R. S.; Khan, M. R. [2]. У наукових працях Vagif, J. H. [3], Mwamba, K. [4] висвітлюються також питання існуючих бар'єрів для виходу на ринок малих та середніх підприємств в різних країнах, вплив конкуренції, брак ресурсів, недостатність фінансування. Війна в Україні створила нові виклики для діяльності малих та середніх підприємств, зокрема, руйнування логістичних ланцюгів,

непередбачуваність бізнес-середовища, загрозу фізичного руйнування основних фондів підприємств, що висвітлено у наукових працях Syrtseva S., Ivaniuk, U., Fedotova, I., Hurina, O., Dovzhyk, O., & Nazarenko, O. [5] та Korohod, O., Honcharuk, V., Shynkovych, A. Kravchuk, I., & Zavadzka, O. [6]. Висвітленню проблем малого та середнього бізнесу в період війни, особливо кадрового дефіциту, зростання цін на енергоресурси та матеріали, збільшення курсу іноземних валют, перебоїв з постачанням комунальних послуг, та шляхи адаптації українських підприємств до цих проблем присвячені статті Коваленко О.Я., Сосновської М.І. [7], Мельник Т. [8], Казак О., Сулими М. [9], Ніпіаліді О.Ю., Квасовського О.Р. [10]. Питання управління стратегічними змінами у розвитку малих та середніх підприємств під час війни та у пост воєнний період часу, зокрема, розвиток ІТ-технологій, інновацій у різних сферах економіки, внесення змін до чинних нормативних актів та прийняття нових у зв'язку з європейською орієнтацією української економіки, розглянуто у наукових працях Лозової О.В., Кужель Н.Л., Кужель О.В. [11], Золотової О., Іванової В., Симак Д., Кудінова О., Славути О. [12]. Питання визначення пріоритетів розвитку бізнесу у воєнний час, зокрема наголошення на підтримку держави для розвитку малого та середнього підприємництва та зміни комунікаційних стратегій, розглянуті у статтях Стефанюк О.Д., Галунець Н.І., Сидненко М.В. [13] та Лойко Є.М., Загороднюка Є.В. [14]. Питанням еволюції бізнесу та особливостям розвитку малого та середнього підприємництва в умовах формування інклюзивної економіки присвячені статті Гринько Т.В., Гвініашвілі Т.З., Загинайло В.А., Романова Р.В. [15] та Ніколюк О.В. [16].

Більшість дослідників недостатньо уваги приділяють саме регіональному аспекту розвитку українського малого та середнього бізнесу в умовах війни. З огляду на це, питання є актуальним для дослідження, що й зумовило вибір напрямку дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Зважаючи на значний доробок вчених у дослідженнях особливостей розвитку українського бізнесу в умовах воєнного стану, питання аналізу регіональних особливостей розвитку малого та середнього бізнесу в Україні в умовах війни, є недостатньо висвітленим. Критичний аналіз наукових праць показав, що сучасні регіональні особливості розвитку малого і середнього бізнесу можуть у майбутньому змістити акценти економічного розвитку регіонів України.

Ця стаття робить внесок у питання аналізу регіональних особливостей розвитку українського бізнесу в умовах воєнного стану, акцентуючи увагу на найбільш привабливі регіони для релокації малого та середнього бізнесу, звертаючи увагу на випадки повернення підприємств у рідні регіони, коли ситуація це дозволяє зробити.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Метою цієї статті є аналіз регіональних особливостей розвитку малого та середнього бізнесу в Україні в умовах війни.

Відповідно до мети були сформульовані наступні завдання:

- визначити особливості розвитку малого та середнього бізнесу в різних регіонах України і умовах війни;
- провести порівняння стану малого та середнього бізнесу за регіонами за ключовими показниками оцінки;
- провести порівняльну характеристику проблем, з якими стикаються українські підприємства у різних регіонах;
- охарактеризувати перспективи розвитку малого та середнього бізнесу у різних регіонах України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Внаслідок активних воєнних дій на Сході України підприємства зі східних областей, зокрема Харківської, Донецької та Луганської, були змушені релокувати свої виробництва або закрити бізнес через ризики для

життя працівників та обмежений доступ до ресурсів. Однак, попри збитки, саме східні регіони мають найбільший потенціал для відновлення. Це зумовлено в першу чергу великою кількістю бізнесів, які вже перемістилися до безпечніших регіонів, зокрема в Західну Україну та наявністю програм підтримки, грантів на відновлення, спрямованих на підтримку підприємств у східних регіонах після деокупації [11].

Малі та середні підприємства (МСП) західної України зазнали менших збитків порівняно зі східними та південними регіонами через віддаленість від основних зон бойових дій. Західні області, такі як Львівська, Івано-Франківська, та Закарпатська, стали своєрідними економічними «хабами» для релокованих бізнесів, а також активними центрами підприємництва, що швидко адаптується до нових умов. Захід України відіграв важливу роль як безпечна зона для релокації бізнесів зі східних та південних регіонів. Підприємства, переміщені сюди, змогли швидко відновити свою діяльність завдяки розвиненій інфраструктурі та наявності робочої сили. Релокація підприємств у західні регіони сприяє створенню нових робочих місць та зростанню економічної активності у регіоні через територіальну близькість до країн Європейського Союзу, що надає можливість активно користуватися програмами міжнародної допомоги та інвестиціями. Гранти та фінансова підтримка від ЄС допомагають підприємствам інвестувати у модернізацію виробничих процесів, підвищення ефективності виробництва, а також в освоєння нових ринків. Це підвищує конкурентоспроможність МСП у регіоні. Малі та середні підприємства західної України, окрім релокованих компаній, розвиваються в таких сферах, як туризм, ІТ, агробізнес, легка промисловість та сфера послуг. Ці галузі мають високий потенціал для зростання у 2025 р. завдяки стабільній інфраструктурі, відкритості до інновацій та орієнтації на зовнішні ринки.

Основний тягар повномасштабного вторгнення припав на східні та південні регіони України. На сході країни компанії були змушені припиняти свою діяльність, шукати шляхи релокації, переглядати ланцюжки постачання. На півдні також значна частина підприємств припиняли роботу на тривалі періоди. Це підкреслює серйозність економічних наслідків агресії для цих регіонів. Найменше втрат від повномасштабного вторгнення зазнали підприємства західного та північного регіонів, у якому 40,7 % підприємств не припиняли свою діяльність від початку війни, проте у східних регіонах тільки 16,7 % таких підприємств (табл. 1).

Таблиця 1

Ключові показники оцінки стану малого та середнього бізнесу за регіонами у 2023 році

	Захід	Північ	Центр	Південь	Схід
Частка підприємств, що не зазнали фінансових витрат через війну	10,9%	9,2%	5%	6,5%	4,6%
Частка підприємств, що очікують зростання більш ніж на 50% у 2024-2025 році	21,7%	16,1%	8%	12,7%	12,1%
Частка підприємств, що припиняли роботу більш ніж на 12 місяців через вторгнення	2,2	2,1%	1,6%	12,7%	18,2%
Частка підприємств, що не припиняли діяльність від початку війни	40,7%	28,7%	54,8%	35,5%	16,7%
Частка підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність	41,6	37,9	28,3	27,5	33,8
Частка підприємств, що потребує фінансування від 1 млн доларів	6%	14%	12%	12%	13%
Частка підприємств, що потребує фінансування до 30 тис доларів	26%	18%	22%	24%	13%

Джерело: складено авторами за даними [17, 18]

Дані таблиці відображають значні відмінності у впливі війни на бізнес у різних регіонах України. Найбільш вразливими виявилися східні та південні регіони, де 18,2% і 12,7% підприємств відповідно припинили діяльність на

термін понад 12 місяців. Захід та центр демонструють вищу стійкість: 40,7% та 54,8% підприємств продовжували працювати без перерв. Ці регіони також мають більше компаній, що ведуть зовнішньоекономічну діяльність, зокрема на заході 41,6%. Також важливою складовою є наявність збитків від повномасштабного вторгнення: 10,9% підприємств заходу не зазнали ніяких фінансових збитків, в той же час, лише 4,6% компаній на сході уникнули збитків. В результаті кожне п'яте підприємство західної України буде очікувати зростання у розмірі 50% у наступному році, в цей же час лише 12,1% підприємств східної України може очікувати таку ж статистику.

Східні та південні регіони України найбільше постраждали від війни, де значна частка підприємств напряду зіткнулася з руйнівними наслідками, через що їм довелося витрачати ресурси на релокацію, припиняти діяльність на певний період часу та нести збитки. Водночас західні та центральні регіони, знаходячись далі від лінії фронту, менше відчули на собі вплив війни, більша кількість підприємств не зупиняли діяльність та продовжували розвиватись. Також, знаходячись територіально ближче до країн Європи, ці регіони мають можливість вести активну зовнішньоекономічну діяльність, і, як наслідок, мають кращі можливості для адаптації та зростання.

На сході України 65% підприємств мають показники нижчі або суттєво нижчі від очікуваних, ще гірша ситуація на півдні, тут 76% малих та середніх підприємств не досягли запланованих показників. Інші регіони, віддалені від лінії фронту, мають теж далеко не чудові, але все-таки кращі результати, 58% підприємств на півночі України, 57% на заході та 55% в центрі України оцінили свої результати нижче очікуваних [17, 18].

Підприємства, які територіально розташовані у західних регіонах, північних та центральних, також зазнають труднощів, однак їх показники є кращими, що свідчить про менший рівень руйнувань та кращі умови для функціонування МСП. Схід та південь країни зазнали найбільшого

негативного впливу. Це повністю пояснюється активними бойовими діями поряд та безпосередньо на територіях функціонування підприємств.

Різна ситуація в регіонах обумовлює різні перспективи розвитку цих регіонів у майбутні роки. У західних регіонах бізнес демонструє відносно стійкі показники. Лише 3% підприємств прогнозують суттєве зростання оборотів, тоді як 28% очікують помірне зростання на 10-60% порівняно з попереднім роком. Однак, 32% компаній прогнозують зниження своїх показників, що свідчить про певні труднощі в економічному середовищі, попри відносну стабільність регіону, який меншою мірою постраждав від бойових дій. Лише невелика частина бізнесів (3%) повністю припинила свою діяльність.

Центральний регіон також демонструє неоднорідні показники. Тут лише 2% бізнесів очікують суттєвого зростання, тоді як 31% прогнозують падіння оборотів, і 34% очікують, що їхні доходи будуть практично на рівні минулого року. Це свідчить про певну стійкість, але також про значні виклики, з якими стикаються підприємці. Війна вплинула на економічні показники, але частина бізнесів продовжує працювати, шукаючи шляхи для зростання або принаймні стабільності.

Північний регіон має неоднозначні перспективи, бо тут 4% підприємств очікують суттєве зростання, що є дещо кращим показником порівняно з іншими регіонами. Однак, 39% компаній прогнозують суттєве падіння, що може бути наслідком географічної близькості до зони бойових дій, що впливає на стабільність ринків та доступ до ресурсів. У той же час, значна частина підприємств (26%) очікує, що їхній бізнес залишиться на рівні 2022 р., що свідчить про сподівання на стабільність.

Найбільші виклики відчуються на сході України. Тут 20% бізнесів уже припинили свою діяльність, що є найбільшим показником серед усіх регіонів. Ще 28% підприємств прогнозують зниження оборотів, тоді як лише 3%

очікують суттєве зростання. Це свідчить про глибокі економічні наслідки бойових дій для східного регіону. Схід традиційно був індустріально розвинутим регіоном, але війна значно вплинула на виробничі потужності та можливості для ведення бізнесу.

Південь країни також демонструє складну ситуацію: 13% бізнесів уже зупинилися, а 33% підприємств прогнозують суттєве зниження оборотів. Лише 2% бізнесів очікують зростання, що свідчить про значний економічний тиск на підприємства в цьому регіоні. Однак, попри труднощі, частина бізнесів на півдні продовжує працювати, адаптуючись до умов, зокрема через релокацію або зміну стратегії діяльності. Загальна картина показує, що регіональні відмінності у розвитку малого та середнього бізнесу є значними.

На заході 26% підприємств МСП потребують фінансування до \$30,000. Лише 6% підприємств потребують великих обсягів інвестицій понад \$1,000,000, що свідчить про домінування малого бізнесу. Схожа ситуація спостерігається в центральних регіонах. У північному регіоні 46% бізнесів вказують, що їм необхідно \$30,000 - \$300,000, однак 24% компаній вимагають більше \$1,000,000, що є одним із вищих показників серед регіонів. Це вказує на наявність більших підприємств, які потребують значного фінансування для подальшого розвитку або відновлення після воєнних дій.

На сході спостерігається найвища частка підприємств, які потребують менших обсягів фінансування. Це може бути наслідком зменшення економічної активності через бойові дії. Лише невелика частка компаній (13%) потребує інвестицій у розмірі від \$1,000,000, і ще менша кількість вказує на потребу в більших обсягах. Хоча цей регіон до війни був одним із лідерів по кількості розвинутих середніх підприємств.

На півдні, за показниками, ситуація схожа на захід, проте причини зовсім різні. Тут відбувається релокація або зупинка діяльності великої

кількості підприємств. Неможливість залучення значних інвестицій у зв'язку з небезпечною близькістю фронту.

Аналіз даних, наведених у табл. 1 показує, що більшість підприємств в Україні потребують відносно невеликих інвестицій для підтримки своєї діяльності, з основним акцентом на малих та мікро підприємствах. Для повного розуміння перспектив та потенціалу регіонів, розглянемо показник, який характеризує прагнення економічно-активного населення до економічного зростання, а саме кількість нових відкритих суб'єктів підприємницької діяльності, на прикладі ФОП (табл. 2).

Таблиця 2

Приріст кількості нових ФОП за регіонами 2023-2024 роки

Регіон	Приріст нових ФОП	Примітки
Захід	37628	Лідером є Львівська область 12353 нових ФОП за рік, 36% від регіону.
Північ	26002	Лідером є м. Київ, 12992 нових ФОП, а також Київська область 8032 од, що разом складає 82% від всього числа.
Центр	14449	Регіон рівномірно розвивається
Південь	-3947	Херсонська область показує негативний приріст - 4547 од, інші регіони мінімально зростають за цим показником
Схід	-29853	Єдиний позитивний приріст у Дніпропетровській області 8632 од, в інших областях неймовірно стрімко зменшується кількість ФОП.

Джерело: складено авторами за даними [17, 18]

Найбільш негативна динаміка спостерігається на сході та півдні країни, де тривають активні бойові дії. Наприклад, у Донецькій області кількість ФОП скоротилася на -8,221, у Луганській області на -7,154, що можна пояснити небезпекою ведення бізнесу в цих регіонах через руйнування інфраструктури та евакуацію населення. Також значне скорочення спостерігається у

Херсонській (-4,547) та Запорізькій (-2,069) областях, що також постраждали від військових дій. Криза також торкається Одеської області, що показує незначний приріст у (328), що сміливо можна трактувати як неймовірно низький для цього регіону. Лінія фронту не проходить через Одеську область, але війна активно торкається основних сфер економіки цього регіону, як-от туризм та морська торгівля. Сучасний Львів та Львівська область займають лідируючу позицію по темпам економічного зростання, цю область сміливо можна поставити на друге місце після столиці. Не тільки територіальне розташування дає перевагу цьому регіону, слід згадати, що економічно-активне населення в цій місцевості часто обирало виїзд на заробітки закордон, як основний вид діяльності. Карантинні обмеження, а потім обмеження військового стану знизило можливості вільного виїзду людей закордон, в результаті частково збільшилась активна економічна діяльність в середині країни. Також регіон є популярним для внутрішньої міграції та релокації підприємств.

Ці дані показують, як війна змінила географію підприємницької діяльності в Україні. Регіони, які знаходяться ближче до фронту, демонструють значне скорочення кількості ФОП через евакуацію, закриття бізнесів та руйнування. У той час, західні та центральні області України, які залишилися відносно безпечними, навпаки, демонструють приріст підприємницької активності, приймаючи бізнеси з інших регіонів та створюючи нові можливості для розвитку підприємництва [19]. Регіональна релокація підприємств малого та середнього бізнесу неоднорідна по території України (табл.3).

Найбільше підприємств перемістилися до Київської області, де кількість релокованого бізнесу становить 5283. Це може бути пов'язано з тим, що Київ залишається економічним центром країни з добре розвинутою інфраструктурою, навіть попри війну.

Таблиця 3

Релокація підприємств МСП за регіонами 2022-2024 рік

Регіон	Кількість підприємств, які покинули регіон	Кількість підприємств, які здійснили релокацію у регіон	Загальна кількість переміщених підприємств	Примітка
Захід	2061	3573	+1512	Львівська область прийняла 1298 підприємств на релокацію, що складає 37% від всього регіону.
Північ	8605	7875	-730	Основний рух відбувається в м. Києві та Київській області. Досить розповсюджена релокація в межах регіону.
Центр	1166	1175	+9	Регіон найменш залучений у ситуацію. Підтримується відносна стабільність.
Південь	2158	2048	-110	В Одеську область переїхало на 300 підприємств більше ніж покинуло. Проте, загалом район підтримує негативну динаміку.
Схід	4899	3944	-955	Розповсюджена релокація всередині регіону. Підприємства мігрують з Донецької та Луганської областей у Дніпровську та Харківську.

Джерело: складено авторами за даними [20]

Другим за популярністю регіоном стала Львівська область, яка прийняла 1947 компаній. Це свідчить про стабільність і безпечність західних регіонів, що активно приймають бізнеси з небезпечних зон. Інші області також демонструють активний прийом підприємств. Наприклад, Дніпропетровська область прийняла 1545 підприємств, що можна пояснити її стратегічним розташуванням і відносною стабільністю порівняно зі східними регіонами. Натомість східні та південні регіони, такі як Донецька та Луганська області (15

підприємств), прийняли мінімальну кількість підприємств через активні бойові дії.

Зважаючи на постійні обстріли українських територій, у 2024-2025 рр. спостерігається відтік бізнесу з Київської області, звідки перемістилися 6291 підприємств. Це свідчить про те, що, незважаючи на спроби стабілізації в столиці та навколишніх районах, підприємства все ж продовжують шукати безпечніші та економічно вигідніші регіони для ведення діяльності. Подібна ситуація спостерігається і в Харківській області, звідки переїхало 1816 бізнесів, що може бути наслідком активних бойових дій на цій території.

Інші східні та південні регіони, такі як Донецька (990 бізнесів) та Дніпропетровська (1031 бізнес), також демонструють значний відтік підприємств, який пов'язаний з небезпекою ведення бізнесу в цих регіонах. На півдні значні переміщення бізнесу відбуваються з Одеської області (1194 підприємства), що може бути наслідком складної логістичної ситуації та загрози з моря. Загалом, статистика вказує на те, що єдиний справді безпечний та пріоритетний регіон для релокації бізнесу є західний. Але попри великі масштаби переміщень бізнесу в цей регіон, існує також динаміка повернення підприємств назад у початковий регіон. Доволі велика частка бізнесів за час війни встигла не тільки освоїтись на новому місці, але й повернутись назад. Лінія фронту зафіксувалася, ситуація на фронті стала більш спокійною і зрозумілою для населення. Це зумовило відчуття стабільності в економічній сфері і можливості повернутися у рідний регіон. Це демонструють дані табл. 3, які показують великий рух, як в одну сторону, так і в іншу, з відносно невеликою різницею. Тобто, на практиці, сучасна релокація частіше має тимчасовий характер, а ніж повний переїзд підприємства назавжди.

З метою з'ясування динаміки розвитку малого підприємництва в період війни в Україні був зроблений аналіз щодо кількості малих підприємств по регіонах України за період 2021-2022 рр. та 2022-2024 рр. (табл. 4).

Таблиця 4

Динаміка кількості діючих малих підприємств на території України

Регіони України	2021	2022	2023	2024	Відхилення даних 2022 р від даних 2021, %	Відхилення даних 2024 від даних 2022, %
Україна	362722	246647	293270	269265	- 32,0	9,17
Вінницька	9445	7467	8711	8460	- 20,94	13,29
Волинська	5914	4858	5623	5581	-17,85	14,88
Дніпропетровська	29022	23258	26510	24672	-19,86	6,08
Донецька	8604	2710	3073	2066	- 68,50	-23,76
Житомирська	6583	5004	5954	5585	-23,98	11,61
Закарпатська	6280	4627	5418	5041	-26,32	8,94
Запорізька	14696	7538	9268	7246	- 48,70	- 3,87
Івано-Франківська	7445	5714	6758	6766	- 23,25	18,41
Київська	19192	13688	17020	16238	- 28,67	18,63
Кіровоградська	7955	6715	7332	7028	-15,59	4,66
Луганська	3139	319	1002	194	-89,83	-39,18
Львівська	20087	15685	18770	18190	-21,91	15,97
Миколаївська	11078	6673	8266	7724	-39,76	15,75
Одеська	23024	16221	19656	17320	-29,54	6,77
Полтавська	10593	8465	9647	9175	- 20,09	8,39
Рівненська	5799	4700	5404	5318	- 18,95	13,14
Сумська	5722	4560	4993	4581	- 20,31	0,46
Тернопільська	4822	3823	4496	4277	- 20,72	11,88
Харківська	24537	15018	17865	16402	-38,79	9,22
Херсонська	7508	1522	2564	1251	- 79,73	- 17,51
Хмельницька	7252	5777	6686	6559	- 20,34	13,54
Черкаська	8707	6789	7755	7689	- 22,02	13,26
Чернівецька	3869	2819	3474	3166	- 27,14	12,31
Чернігівська	5749	3910	4603	4200	- 31,98	7,42
м. Київ	95700	68721	82422	74636	- 28,19	8,61

Джерело: складено авторами за даними Державної служби статистики України [20]

За проведеним аналізом динаміки кількості діючих малих підприємств за регіонами України зроблено висновок щодо значного зменшення кількості підприємств у 2022 р. у порівнянні із 2021 р. В цілому по Україні кількість малих підприємств знизилась у 2022 р. на 32,0 %. Лідерами у зменшенні кількості малих підприємств у 2022 р є наступні регіони України: Луганська

область (-89,83 %), Херсонська (- 79,73 %), Донецька (- 68,50 %), Запорізька (- 48,70 %), Харківська (-38,79 %). За період 2022-2024 рр. спостерігається позитивна динаміка зростання кількості діючих малих підприємств в цілому по всій території України на 9,17 %. Найбільша позитивна динаміка збільшення кількості малих підприємств, у тому числі і за рахунок релокації їх з небезпечних регіонів, спостерігається у наступних регіонах: Київська область (18,63%), Івано-Франківська (18,41 %), Львівська (15,97 %), Миколаївська (15,75 %), Волинська (14,88 %), Хмельницька (13,54 %), Волинська (13,29 %), Черкаська (13,26 %), Рівненська (13,14 %), Чернівецька (12,31 %). В Україні спостерігається позитивна динаміка зростання кількості малих підприємств в період війни (2022-2024 рр.) і найбільша позитивна динаміка відмічається у західних та центральних регіонах України. Таким чином малі підприємства в умовах війни виявили здатність до швидкої адаптації та відновлення. Позитивними рисами розвитку малого бізнесу в Україні є існуюча в Україні культура підприємництва, яка підтримується прагненням людей до самостійності та підвищення рівня свого добробуту за рахунок власної праці. Позитивно впливає на розвиток малого підприємництва в Україні поширення діджиталізації, зокрема електронної торгівлі та європейська орієнтація економіки України, яка відкриває нові можливості для розвитку малих підприємств.

Висновки. За результатами проведеного аналізу регіональних особливостей розвитку малого та середнього бізнесу в Україні в умовах війни встановлено наступне. Найменше втрат від повномасштабного вторгнення зазнали підприємства західного та північного регіонів, у якому 40,7% підприємств не припиняли свою діяльність від початку війни. Схід та Південь України зазнали найбільших руйнувань внаслідок війни, тому багато бізнесів припинило своє існування, частина бізнесів пройшли через релокацію в інші регіони.

Регіональна релокація підприємств малого та середнього бізнесу неоднорідна по території України. Найбільша кількість підприємств перемістилися до Київської області, де кількість релокованого бізнесу становить 5283, проте покинули цей регіон 6291, тому динаміка релокації від'ємна. На другому місці – Львівська область, яка прийняла 37 % компаній, які перемістилися до Західного регіону. Статистика переміщень підприємств показує, що єдиним по справжньому безпечним та пріоритетним регіоном для релокації бізнесу є Західний регіон України. Проте спостерігаються випадки повернення підприємств у рідні регіони у випадках, коли ситуація це дозволяє зробити, тому можна зробити припущення, що сучасна релокація підприємств у західні регіони України може мати тимчасовий характер.

В умовах війни та поствоєнного відновлення особливої актуальності набувають практичні кроки для підтримки та розвитку малого і середнього бізнесу в Україні. По-перше, необхідно запровадити комплексні програми підтримки переміщених підприємств, що передбачають фінансові пільги, спрощення процедур реєстрації та адаптації до нових умов. По-друге, доцільно створити регіональні хаби підтримки бізнесу із залученням місцевих адміністрацій, міжнародних організацій та громадських ініціатив. Такі хаби можуть забезпечити консультаційний супровід, сприяти пошуку партнерів і виходу на нові ринки. По-третє, слід активізувати інвестиції у цифрову інфраструктуру, що дозволить більшій кількості підприємств перейти до онлайн-моделі роботи, що є критично важливим в умовах воєнних ризиків. Важливо також стимулювати розвиток кластерів у сфері ІТ, агробізнесу, легкої промисловості та логістики у відносно безпечних регіонах. Нарешті, держава має забезпечити прогнозованість податкової та регуляторної політики, сприяти експорту продукції МСП і розвивати освітні програми з підприємництва. Сукупність цих заходів дозволить сформувати стійке бізнес-

середовище, що здатне не лише виживати, а й розвиватися попри виклики війни.

Список використаних джерел

1. Abduzhalieva, E.; Dolonova, T.; Meymankulova, N.; Savina, S. (2024). Prospects for the development of small and medium-sized businesses in a green economy in Kyrgyzstan. *E3S Web of Conferences*. EDP Sciences, 2024, 533(04009), 1-9. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202453304009>
2. Nazir, M. A.; Khan, R. S.; Khan, M. R. (2024). Identifying prosperity characteristics in small and medium-sized enterprises of Pakistan: Firm, strategy and characteristics of entrepreneurs. *Journal of Asia Business Studies*, 18(1), 21-43. <https://doi.org/10.1108/JABS-09-2022-0309>
3. Vagif, J. H. (2021). An Analysis of SMEs Market in History of Azerbaijan. In *SHS Web of Conferences*, EDP Sciences, 129(09006), 1-14. <https://doi.org/10.1051/shsconf/202112909006>
4. Mwamba, K. (2024). Barriers to market entry and strategies for success: a study on small and medium enterprises (SMEs) in Ghana and Tanzania. *Jurnal Manajemen dan Bisnis*, 3(1). <https://journal.uinsgd.ac.id/index.php/branding/article/view/38745>. Accessed on July 27, 2025.
5. Syrtseva S., Ivaniuk, U., Fedotova, I., Hurina, O., Dovzhyk, O., & Nazarenko, O. (2022). Innovative potential and development of Ukrainian small enterprises during the war (2022-2023). *Amazonia Investiga*, 11(58), 222-232. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.58.10.24>
6. Korohod, O., Honcharuk, V., Shynkovych, A. Kravchuk, I., & Zavadzka, O. (2025). Current Dynamics and Obstacles Facing Small and

MediumSized Businesses in Ukraine Amidst the War. *Journal of Information Systems Engineering and Management*, 10(9s), 10-23.

7. Коваленко О.Я., Сосновська М.І. Особливості економічної діяльності українського бізнесу в умовах війни. *Молодий вчений*. 2025. № 1 (132). С. 169 – 176. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2025-1-132-6>

8. Мельник, Т. Український бізнес в умовах війни: сучасний стан, проблеми та шляхи їх вирішення. *Journal of Innovations and Sustainability*. 2023. Вип. 7. № 3. <https://doi.org/10.51599/is.2023.07.03.07>

9. Kazak O, Sulyma M. Business transformation in Ukraine during the year of war. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2023. № 1(11). С. 140–150. DOI: <http://doi.org/10.32750/2023-0111>

10. Ніпіаліді О.Ю., Квасовський О.Р. Дослідження стану та проблематики розвитку бізнесу в українській економіці під час війни. *Інноваційна економіка*. 2024. № 1. С. 125 – 135. DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2024.1.15>

11. Лозова О.В., Кужель Н.Л., Кужель О.В. Управління стратегічними змінами підприємства в контексті довгострокового розвитку вітчизняних компаній під час війни та в поствоєнний період. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2024. № 8. С. 386 – 392. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-8-386-392>

12. Золотова О., Іванова В., Симак Д., Кудінов О., Славута О. Економіка під час воєнного стану: проблеми й шляхи подолання кризи (український досвід). *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2023. № 3(50). С. 265–281. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.50.2023.4076>

13. Стефанюк О.Д., Галунець Н.І., Сидненко М.В. Пріоритети розвитку бізнесу у воєнний час. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 49. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-68>

14. Лойко Є.М., Загороднюк Є.В. Економічні аспекти цифрової трансформації комунікаційних стратегій суб'єктів господарювання в Україні в умовах війни. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2023. Том 1. № 11. С. 218 - 227. DOI: <http://doi.org/10.32750/2023-0118>.
15. Гринько Т.В., Гвініашвілі Т.З., Загинайло В.А., Романов Р.В. Еволюція підприємницької діяльності: зміни та тенденції. *Актуальні проблеми економіки*. 2023. № 11 (269). С. 40-48. DOI: <http://doi.org/10.32752/1993-6788-2023-1-269-40-48>
16. Ніколюк О.В. Розвиток малого та середнього підприємництва в умовах формування інклюзивної економіки. *Економіка: реалії часу. Науковий журнал*. 2023. № 2 (66). С. 5-11. DOI: <https://doi.org/10.15276/ETR.02.2023.1>
17. Assessment of the Impact of War on Micro, Small, and Medium Enterprises in Ukraine URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-02/UNDP-UA-assessment-war-impact-enterprises-ukraine-summary.pdf> (дата звернення 05.05.2025).
18. Оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні. КИЇВ: Програма розвитку ООН в Україні, 2024 рік. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-04/undp-ua-smb-2024.pdf> (дата звернення 05.05.2025).
19. Лойко В.В., Александров Б.В. Розвиток мікро-, малих та середніх підприємств України в період війни. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2024. № 1 (13). С. 273-284. DOI: <http://doi.org/10.32750/2024-0127>
20. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Статистична інформація. URL: www.ukrstat.gov.ua. (дата звернення 05.05.2025).